

Üstad, determinizm felsefesindeki "Aynı sebepler, aynı sonucu doğurur." düşüncesine nasıl bakmaktadır?

Determinizm (Nedensellik): Olay ve vakaların birbirine belirli bir şekilde bağlı olması, her şeyin bir sebebi olması veya her şeyin bir sebebe bağlanarak açıklanabilir olması ya da **belli sebeplerin belirli sonuçları doğuracağı**, aynı sebeplerin aynı şartlarda aynı sonuçları vereceği iddiasını içeren felsefi bir terimdir.

Bu felsefeye göre, kainatta her şey sebeplerin tasarrufunda ve idaresindedir. Allah'ın kainat üzerindeki tedbir ve tasarrufunu inkar ediyorlar. Bir nevi sebepleri ilahlaştırıyorlar. Neticeyi sebepten biliyorlar.

Risale-i Nur'un en birinci hedefi bu batıl felsefeyi çürütmektir. Risale-i Nur'un ekser parçaları bu fikri kesin deliller ile çürütüyor. Ancak şu var ki, Üstat sebepleri inkar etmiyor, sadece sebeplerin ilahlaştırılmasını reddediyor. Sebepler neticeleri yaratmıyor, sadece onların teşekkül ve yaratılmasında vasıtalık ve araçlık yapıyor. Allah kainatta sebepler vasıtası ile iş yapıyor. Bu yüzden kainatta sebepler bir sünnetullah ve adetullah nevinden sabit ve daimidirler.

Allah bu nizamını bozmuyor. Kanunları sürekli ve devamlı yapmıştır. Zaten determinist felsefeyi yanılta da bu kanun ve sebeplerin istikrar ve devamlılığıdır. Yani aynı neticenin aynı sebeple sürekli beraber olmaları, insanların ekserisini yanılmıştır. Halbuki elma ağacı elmanın, arı balın, inek sütün, bir katrilyon yıl da geçse, mucidi ve yaratıcısı olamaz. Üstat bu noktayı nazara veriyor. Yoksa sebeplerin varlığını ve devamlılığını inkar etmiyor.

Hatta Risale-i Nurlarda tevhidin önemli bir delili olarak, sebeplerin sürekli ve devamlılığı dikkatlere sunulmaktadır. Zira kanunların ve sebeplerin sürekli olması, bir nizamı gösterir. Nizam ise Nazımı akla ispat eder.

Risale-i Nurlarda bu hususta geçen birkaç nokta:

"S: Nedir şu tabiat, kavânin, kuva ki, onlarla kendilerini aldatıyorlar?"

"C: Tabiat, âlem-i şehadet denilen cesed-i hilkatın anâsır ve âzâsının ef'âlini intizam ve rapt altına alan bir şeriat-ı kübrâ-yı ilâhiyedir. İşte şu şeriat-ı fitriyedir ki, "sünnetullah" ve "tabiat" ile müsemmâdır. Hilkat-i kâinata câri olan kavânin-i itibariyesinin mecmû ve muhassalasından ibarettir. Kuvâ dedikleri şey, herbiri şu şeriatın birer hükmüdür. Ve kavânin dedikleri şey, herbiri şu şeriatın birer meselesidir. Fakat o şeriatdaki ahkâmın yeknesak

istimrârına istinaden vehim, hayal tasallut ederek tazyik edip, şu tabiat-ı hevaiye tevazzu' ve tecessüm edip mevcud-u haricî ve hayalden hakikat suretine girmiştir. Hayali, hakikat suretinde gören, gösteren, nüfusun istidat-ı şûresinden, fâil-i müessir suretini takmıştır. Halbuki, kör, şuursuz tabiat, kat'iyen kalbi ikna edecek ve fikre kendini beğendirecek ve nazar-ı hakikat ona ünsiyet edecek hiçbir mülâyemet ve münasebet yok iken ve masdar olmaya kabiliyeti mefkud iken, sırf nefy-i Sâni farazından çıkan bir ıztırar ile veleh-resan-ı efkâr olan kudret-i ezeliyenin âsâr-ı bâhiresinin tabiatından suduru tahayyül edilmiş.

Halbuki tabiat misalî bir matbaadır, tâbî' değil; nakıştır, nakkaş değil; kabildir, fâil değil; mistardır, masdar değil; nizamdır, nâzım değil; kanundur, kudret değil; şeriat-ı iradiyedir, hakikat-i hariciye değil. Meselâ, yirmi yaşında bir adam birden bire dünyaya gelse, hâli bir yerde, muhteşem ve sanayi-i nefîsenin âsârıyla müzeyyen bir saraya girse, hem farz etse, kat'iyen hariçten gelme hiçbir fâilin eseri değil. Sonra içindeki eşya-yı muntazamaya sebep ararken, tanziminin kavâninini câmi bir kitap bulsa, onu mâkes-i şuur olduğundan, bir fâil, bir illet-i ıztırarî kabul eder. İşte, Sâni-i Zülcelâlden tegafül sebebiyle, böyle gayr-ı mâkul, gayr-ı mülâyim bir illet-i ıztırarî olan tabiatla kendilerini aldatmışlar."

"Şeriat-ı İlâhiye ikidir:

"Biri: Sıfat-ı kelâmdan gelen bir şeriattır ki, beşerin ef'âl-i ihtiyariyesini tanzim eder."

"İkincisi: Sıfat-ı iradedden gelen ve "evâmîr-i tekviniye" tesmiye edilen şeriat-ı fitriyedir ki, bütün kâinatta câri olan kavânin-i âdâtullahın muhassalasından ibarettir. Evvelki şeriat nasıl kavânîn-i akliyeden ibârettir; tabiat denilen ikinci şeriat dahi, mecmu-u kavânin-i itibariyeden ibarettir. Sıfat-ı kudretin hassası olan tesir ve icada mâlik değillerdir."(1)

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Nokta.](#)

Alıntılanan bölümün izahı için tıklayınız:

["Nedir şu tabiat, kavanin, kuva ki, onlar ile kendilerini aldatıyorlar?" Bu soru ve cevabını izah eder misiniz?](#)

Buradaki iki videoyu da izleyebilirsiniz:

1. [Mesnevî-i Nuriye'den Nokta Dersleri, 7. Bölüm](#)
2. [Mesnevî-i Nuriye'den Nokta Dersleri, 8. Bölüm](#)